

Кривець Л. В. доктор філософських наук, старший науковий співробітник, провідний науковий співробітник науково-дослідної лабораторії (соціально-гуманітарних проблем) кафедри суспільних наук Національного університету оборони України імені Івана Черняхівського, радниця начальника університету з гендерних питань
<https://orcid.org/0000-0001-7451-5208>

Сасенко О. Г. кандидат технічних наук, начальник кафедри соціально-гуманітарних дисциплін Військового інституту телекомунікації та інформатизації імені Героїв Крут
<https://orcid.org/0000-0001-7127-6686>

Телелим І. В. кандидат політичних наук, викладач Одеський державний аграрний університет
<https://orcid.org/0000-0002-6968-6616>

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ АСПЕКТИ ПРОТИДІЇ ГЕНДЕРНОЇ ДИСКРИМІНАЦІЇ У ЗБРОЙНИХ СИЛАХ УКРАЇНИ ПІД ЧАС ВІЙНИ

Гендерна рівність у Збройних Силах України - це рівні права і рівні можливості для чоловіків і жінок; це рівна відповідальність представників обох статей за захист нашої держави, рівний доступ до ресурсів та інформації і, як наслідок, - рівні обов'язки і рівний внесок в підвищення обороноздатності України.

Досвід перших місяців активної фази бойових дій 2022 року продемонстрував, що шлях до перемоги вимагає об'єднання зусиль всіх верств населення, тому дуже важливо долучити до захисту держави представників всіх статей, релігійних конфесій, етнічних груп, консолідувати все українське суспільство задля ефективної підтримки Збройних Сил України та підвищення обороноздатності держави.

Проте, незважаючи на явні успіхи та позитивні здобутки Збройних Сил України на початку 2022 року, під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, на жаль у військах мали місце численні прояви дискримінації за ознакою статі, на мінімізацію і подолання яких і спрямована ця стаття.

Ключові слова: гендерна рівність; Збройні Сили України; гендерна дискримінація; соціально-психологічні аспекти; євроатлантичні цінності; демократизація українського війська; військова діяльність.

Вступ. Гендерна рівність між чоловіками і жінками є однією з базових демократичних євроатлантичних цінностей. Тих цінностей, на захист яких українці як нація встали під час Революції Гідності 2013-2014 років. Тих цінностей, що ми продовжуємо захищати зараз, у 2022 році, під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України. Важливо підкреслити, що гендерна рівність - це не примха керівництва, не данина моді, не реакція на запити наших західних партнерів - це необхідність і вимога часу.

У 2022 році під час активної фази війни Росії проти України жінки військовослужбовці та працівники ЗС України разом з чоловіками не вагаючись стали на захист держави. В той час як

представниці рядового, сержантського та офіцерського складу виконують завдання за призначенням у бойових умовах – цивільні працівники і працівниці, викладачі та науковці продовжують проводити освітню підготовку особового складу, здійснюють науковий супровід, виступають з громадськими ініціативами, взаємодіють з волонтерськими організаціями, підтримують Збройні Сили України на міжнародній арені в науковому та інформаційному просторі.

Досвід перших місяців активної фази бойових дій 2022 року продемонстрував, що шлях до перемоги вимагає об'єднання зусиль всіх верств населення, тому дуже важливо долучити до захисту держави представників всіх статей, релігійних

конфесій, етнічних груп, консолідувати все українське суспільство: представників бізнесу, журналістів, наукову спільноту, освітян і громадських активістів задля ефективної підтримки Збройних Сил України та підвищення обороноздатності держави. Проте, незважаючи на явні успіхи та позитивні здобутки Збройних Сил України на початку 2022 року, під час повномасштабного вторгнення Російської Федерації на територію України, на жаль у військах мали місце численні прояви дискримінації за ознакою статі, на мінімізацію і подолання яких і спрямована запропонована стаття.

Теоретичне підґрунтя. Впровадження принципу гендерної рівності на засадах демократичних принципів у світовій практиці має довготривалу історію. Одним із перших базових нормативних актів з даної проблематики стала Загальна декларація прав людини, яка була затверджена Генеральною Асамблеєю ООН в 1948 р., де рівні права чоловіків та жінок були визначені як один із головних факторів стабільності у світі та Конвенція ООН “Про ліквідацію всіх форм дискримінації щодо жінок”, затверджена Генеральною Асамблеєю ООН 19 грудня 1979 р. і ратифікована Україною 19 грудня 1980 року.

Серед міжнародних нормативно-правових документів, що заклали рамку для формування гендерної політики переважної більшості країн світу була Резолюція Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, Мир, Безпека”, затверджена 31 жовтня 2000 року. Резолюція однією з найбільш важливих резолюцій РБ ООН у сфері політики безпеки. Цей документ наголошує на важливій ролі жінок у запобіганні і врегулюванні конфліктів та в розбудові миру, а також закликає держави-члени забезпечити більш активну участь жінок на всіх рівнях прийняття рішень в національних, регіональних і міжнародних інститутах, у механізмах запобігання, управління та вирішення конфліктів [5].

Відповідно до Стратегії гендерної рівності Ради Європи на 2018-2023 роки гендерна рівність передбачає рівні права для жінок і чоловіків, дівчат і хлопців, а

також їх однакову значимість, можливості, обов'язки та участь у всіх сферах суспільного й приватного життя. Так само вона означає рівний доступ жінок і чоловіків до ресурсів та справедливий розподіл цих ресурсів між ними [7].

Окремо слід підкреслити, що протягом останніх десятиліть значна увага впровадженню принципу гендерної рівності приділяється і у Північноатлантичному Альянсі. Важливим аспектом реалізації гендерної політики НАТО є *гендерна інтеграція* - стратегія досягнення гендерної рівності у збройних силах країн-членів та партнерів НАТО через активізацію залучення жінок та чоловіків до ефективного виконання завдань за призначенням на всіх рівнях, з метою врахування інтересів та досвіду обох статей [2; 8; 9].

В озвученому контексті слід зазначити, що у зв'язку з війною Російської Федерації проти України, артикуляції українською державою шляху до Європейського Союзу та НАТО, актуальність необхідності проведення гендерних реформ у секторі безпеки та оборони України не викликає сумнівів, адже протягом 2014-2022 рр. національна та соціально-політична свідомість українців зазнала фундаментальних змін. Підвищився рівень відповідальності та самосвідомості військовослужбовців, значно збільшилась кількість жінок, що продемонстрували готовність і здатність відстоювати національні інтереси зі зброєю у руках. Прийшов час, коли жінку-військовослужбовця в Україні почали сприймати не як виняток, а як професіонала, що добровільно опановує обрану спеціальність [7, с. 131-137].

У наукових працях численних українських дослідників і дослідниць: Олени Волобуєвої, Алли В'яткіної, Світлани Ганаби, Ольги Гончаренко, Олега Гуцина, Валентина Зьолки, Наталії Камінської, Ганни Каракуркчі, Лариси Компанцевої, Людмили Кримець, Оксани Критенко, Катерини Левченко, Руслана Мусевича, Григорія Сухоради, Марії Чеховської та інших висвітлено фундаментальні питання теорії та практики

інтегрування гендерних підходів в освітній процес закладів вищої освіти сектору безпеки і оборони України; розкрито сутність, структуру, зміст, форми та методи впровадження гендерної складової у різні види повсякденної діяльності; запропоновано уніфікований підхід до забезпечення гендерної рівності у секторі безпеки і оборони України та подано практичні рекомендації щодо його застосування. [5].

Методи дослідження. Методологічні принципи дослідження соціально-психологічних аспектів протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України ґрунтуються на положеннях критичної соціальної теорії, сформованої на її основі соціальної філософії, що визначають загальні принципи суб'єкт-об'єктної та суб'єкт-суб'єктної взаємодії на інституційному рівні суспільної практики на даному етапі її соціально-історичного та культурно-цивілізаційного розвитку України [3].

Міждисциплінарний підхід у поєднанні з методом екстраполяції результатів дозволив значну увагу зосередити на узагальненні досвіду і презентації практичних рекомендацій, що обумовлюють зв'язок існуючих підходів щодо розуміння принципу гендерної рівності у Збройних Силах України, та з'ясуванні сутнісних аспектів соціальної взаємодії, що лежать в його основі.

Результати обговорення. Важливо зазначити, що у процесі реформування Збройних Сил України на шляху до підвищення ефективності виконання ними основних завдань: оборони України, захисту її суверенітету, територіальної цілісності та недоторканності, – гендерна рівність є одним із основних принципів, що закладається в фундамент сучасної воєнної політики української держави. Протягом 2014-2022 років концептуально-системні засади принципу гендерної рівності в Збройних Силах України успішно втілюються та еволюціонують. Зокрема й завдяки практичній реалізації Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” та Річної національної

програми під егідою Комісії Україна-НАТО, що щороку включає в себе значну частину зобов'язань української держави щодо формування гендерної політики в Збройних Силах України відповідно до стандартів та директив Північноатлантичного альянсу [1; 4; 5; 7].

Враховуючи широкий спектр проаналізованих як національних, так і міжнародних нормативно-правових документів та наукових досліджень, автори визначають *гендерну рівність* у Збройних Силах України - як рівні права і рівні можливості для чоловіків і жінок; як рівну відповідальність представників обох статей за захист нашої держави, рівний доступ до ресурсів та інформації і, як наслідок, - рівні обов'язки і рівний внесок в підвищення обороноздатності України. *Гендерна дискримінація* - це будь-яка дія, яка спричиняє отримання більших прав, можливостей, повноважень, привілеїв чи винагороди через стать [6].

Досвід перших трьох місяців активної фази бойових дій 2022 року в Україні засвідчив низку випадків дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України. Певною мірою, причиною цих випадків є підвищений рівень соціальної напруги в країні, певна невідповідність національного законодавства нормам міжнародного гуманітарного права та реаліям війни та збільшений психологічний тиск на військовослужбовців і працівників Збройних Сил України.

Слід підкреслити, що окреслені нижче випадки дискримінації фіксувалися за результатами персональних і колективних звернень військовослужбовців та працівників Збройних Сил України до радників з гендерних питань у першій половині 2022 року. З огляду на необхідність збереження персональної інформації в статті не будуть зазначені кількісні показники, імена та прізвища фігурантів, номери військових частин та назви установ і організацій, представники яких в усній або письмовій формі звертались за допомогою чи консультацією - вся інформація подаватиметься узагальнено.

1. Значна частина звернень спрямована на оптимізацію системи соціального захисту та матеріально-технічного забезпечення у військових частинах потреб жінок-військовослужбовців, особливо засобами індивідуального захисту та особистої гігієни. Особливо зверталась увага на відсутність у Збройних Силах України спідньої білизни, розробленої з урахуванням антропологічних ознак та реальних потреб жінок-військовослужбовців. У перший місяць війни потреби жінок в озвученому контексті забезпечувались переважно із залученням волонтерської допомоги.

2. Певна низка звернень надходила як від чоловіків, так і від жінок-військовослужбовців і працівників ЗС України щодо окремих рішень керівництва військових частин про тимчасове усунення жінок від виконання завдань за призначенням чи виконання посадових обов'язків на території військових частин у лютому-березні 2022 року.

3. В перші місяці війни мали місце випадки переведення жінок-військовослужбовців в інші військові частини, де проходження служби було пов'язане з меншими ризиками для життя і здоров'я.

4. Важливо відзначити також випадки скарг військовослужбовців-жінок про важкість або неможливість поєднувати виконання обов'язків військової служби і обов'язків по догляду за неповнолітніми дітьми, що спричиняло бажання деяких жінок звільнитися з лав Збройних Сил України.

5. Певна частина скарг спрямована на низький рівень культури особового складу Збройних Сил України, що під час активної фази війни значно знизився у зв'язку з психологічною напругою. Деякі жінки-військовослужбовці та працівниці ЗС України відмічали неприховану агресію в свій бік з боку офіцерів-чоловіків в межах військового колективу. Цей факт фіксуємо відповідно до звернень військовослужбовців-жінок та працівників ЗС України, що зазнали дискримінації на службі протягом лютого-березня 2022 року.

6. Нажаль, у деяких військових частинах Збройних Сил України протягом першої половини 2022 року мали місце звинувачення в сексуальних домаганнях у ланці керівник-підлеглий, коли командир/начальник пропонував підлеглий жінці-військовослужбовцю особисту протекцію в обмін на сексуальні послуги. За фактами сексуальних домагань в військах відкрито кримінальне провадження. Деталі не розголошуємо в інтересах слідства.

З огляду на наведену інформацію робимо рекомендацію для керівників/начальників установ/організацій та структурних підрозділів Збройних Сил України: *Заборонити сексуальні стосунки в військах між особами, що перебувають в відношеннях прямого чи безпосереднього підпорядкування!*

Озвучені вище випадки дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України вимагають відповідної протидії. Певним чином вирішення окреслених питань вже знайшли відображення у Стратегічних сесіях щодо внесення змін до розпорядження Кабінету Міністрів України від 28.10.2020 № 1544-р “Про затвердження Національного плану дій з виконання резолюції Ради Безпеки ООН 1325 “Жінки, мир, безпека” на період до 2025 року”, що відбулись у червні 2022 р., засіданні “Defense and Security Sector Response to CRSV in Ukraine: Status and Prospects” (Реагування сектору безпеки і оборони на сексуальне насильство, пов'язане з конфліктом в Україні: стан і перспективи), що відбулось 16 червня 2022 під керівництвом Урядової уповноваженої з питань гендерної політики України спільно з Програмою “Технічна експертиза та передача потенціалу для підтримки реформ” (PROTECT). Окреслені заходи мають на меті розглянути критичні проблеми та можливості сектору безпеки і оборони щодо документування та розслідування сексуального насильства пов'язаного з конфліктами, збору доказів та їх допустимості, етичного поведіння та застосування підходів, орієнтованих на постраждалих, а також необхідних змін до законодавчої та нормативної бази.

Слід більш детально окреслити соціальні та психологічні чинники, що спричинили значне збільшення випадків дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України на початку 2022 року.

Соціальні чинники, що негативно впливають на прояви гендерної дискримінації в українському суспільстві:

1. Значний рівень соціальної напруги в суспільстві, що зіткнулось з реаліями повномасштабного вторгнення ворожої армії на територію нашої країни.

2. Переосмислення та розрив соціальних зав'язків, біполярний поділ суспільства на "своїх" і "чужих", при тому, що до останньої категорії через неспівпадіння поглядів на сутність війни могли бути віднесені найближчі родичі чи близькі.

3. Ускладнення або неможливість задоволення базових соціальних потреб суспільства через активні бойові дії або загрозу життю і здоров'ю людей.

4. Недостатній рівень соціальної культури населення, не значний рівень обізнаності загалом щодо прогресивних демократичних цінностей та етичних норм.

Психологічні чинники, що негативно впливають на прояви гендерної дискримінації в українському війську:

1. Підвищений рівень стресу, виконання завдань на межі фізичних і психічних можливостей.

2. Значна психічна напруга, яку спричиняє максимальна концентрація на виконанні бойових завдань.

3. Стан фрустрації, що може бути викликаний усвідомленням ризиків та втрат під час виконання обов'язків військової служби.

4. Амбівалентні стани, бажання піклуватись про власну родину і виконувати службові обов'язки одночасно.

5. Втома, ускладнені можливості щодо забезпечення повноцінного відпочинку.

Важливо підкреслити, що Національний університет оборони України імені Івана Черняхівського є флагманом вищої військової освіти в Україні, де здійснюється підготовка слухачів оперативного та стратегічного рівнів. Для інтеграції принципу гендерної рівності в

сектор безпеки та оборони України в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського створено навчальний курс у системі дистанційного навчання з питань гендерної рівності і основ гендерної політики для представників сектору безпеки та оборони України. Дистанційний курс дає можливість ознайомитись з нормативно-правовою базою, результатами сучасних наукових досліджень з гендерних питань [7].

На подолання гендерної дискримінації у Збройних Силах України у червні 2022 року в Національному університеті оборони України імені Івана Черняхівського розроблено "Порадник з протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України". У пораднику враховано досвід сучасної війни Російської Федерації проти України та ті виклики, з якими зіткнулися військовослужбовці у зв'язку з оголошенням воєнного стану. Видання розповсюджено по військах, установах/організаціях та закладах освіти безкоштовно. Електронна версія порадики розміщена в електронній бібліотеці НУОУ ім. Івана Черняхівського.

З метою інформування широкого загалом, вважаємо за потрібне викласти деякі позиції, що містяться в Пораднику.

Для командирів/начальників:

1. Гендерна дискримінація - це будь-яка дія, яка спричиняє отримання більших прав, можливостей, повноважень, привілеїв чи винагороди через стать.

2. Не дозволяйте собі проявів гендерної дискримінації, не допускайте надання додаткових привілеїв представникам окремої статі. Вимагайте того ж від всіх підлеглих.

3. Пам'ятайте про те, що жінки-військовослужбовці не слабка стать, вони повноцінні бойові одиниці, рівноцінні членкині військового колективу, бойові товаришки, посестри, мають бути достойні поваги не менше за ваших підлеглих-чоловіків.

4. Під час постановки задач і оцінки діяльності підлеглих намагайтесь позбутися упередженості, уникайте дискримінаційних суджень, не апелюйте до

статі під час аргументації, варто зосередитись на показниках кількості, якості та ефективності.

5. Стимулюйте підлеглий особовий склад незалежно від статі постійно підвищувати рівень психічної стійкості і фізичної витривалості. Спонукайте до занять спортом, надавайте перевагу командним видам спорту як елементу team building, формуючи змішані команди з представників всіх статей.

6. Зважайте, що у ваших підлеглих різні потреби. Не варто зневажливо ставитись до задоволення цих потреб. За можливості, якомога більше спілкуйтесь з особовим складом, цікавтесь їх емоційним станом. У разі необхідності - звертайтеся до психологів та гендерних радників.

7. Найбільш цінною якістю злагоджених військових колективів є довіра до керівника з боку підлеглих. Ця довіра не зможе сформуватись без поваги до підлеглих з боку керівника. Командир-лідер в першу чергу мотивує особистим прикладом, широко застосовує заохочення і уникає надмірних покарань особового складу [6, с.5].

Для військовослужбовців-жінок:

1. Гендерна рівність у війську - це не про привілеї для жінок! Ви маєте прагнути до рівного ставлення та рівного визнання, чого неможливо досягнути без рівної відповідальності і рівних із чоловіками обов'язків.

2. Ви маєте бути психічно стійкими і фізично витривалими, постійно підвищувати власну професійну майстерність, прагнути набути практичного досвіду. У війську ще багато стереотипів по відношенню до жінок-військовослужбовців - ви маєте служити так, щоб їх здолати.

3. Якщо ви відчуваєте по відношенню до себе дискримінаційну поведінку з боку колег чи керівництва - не мовчіть! Скажіть про це! Іноді люди і не здогадуються, що своїми діями чи словами можуть образити інших.

4. Будьте уважними до деталей. Намагайтесь викоринити найменший прояв дискримінації у підрозділі. Не дозволяйте собі також дискримінаційної поведінки по відношенню до інших.

5. Намагайтесь розширити свої знання щодо впровадження принципу гендерної рівності у війську. За потреби, взаємодійте з гендерним радником. Підтримуйте інших жінок, якщо вони звернуться до вас за порадою чи допомогою [6, с.8].

Для рядового особового складу:

1. З повагою і розумінням ставтесь один до одного в межах військового колективу, незалежно від статі. Ви всі різні, але рівні перед необхідністю разом захищати Батьківщину.

2. Під час спілкування не акцентуйте увагу на відмінностях: у кожного свої потреби, мотиви, смаки, вподобання, свій досвід. Але лише в єдності ваша сила. Шукайте шляхи до взаєморозуміння, демонструючи взаємо підтримку всім членам військового колективу, незалежно від статі.

3. Забудьте про "традиційні чоловічі та жіночі ролі". В армії жінка - не обслуговуючий персонал і не слабка стать. Ставтесь до жінок, як до рівних собі. Не заохочуйте демонстрацію слабкості від жінок-колежанок. Не пропонуйте жінкам допомогу доки вони самі не звернуться по неї.

4. В разі, якщо ви відчуваєте, що у спілкуванні ви поведітесь по відношенню до колег не етично, що ваша поведінка може їх образити, зашкодити їх честі і гідності - зупиніться! Визнайте провину! Попросіть вибачення! І не дозволяйте собі в подальшому подібної поведінки. Станьте кращою версією самого себе - це дозволить вам "рости над собою" і вдосконалюватись [6, с.10].

Під час взаємодії зі ЗМІ:

1. Пам'ятайте, що ви є обличчям нашої України в очах споживачів продукції, що розповсюджують як національні, так і міжнародні засоби масової інформації. Намагайтесь виглядати і висловлюватись гідно.

2. Слідкуйте за власним мовленням, обдумуйте висловлення перед тим, як їх озвучити, не припускайтесь дискримінаційних суджень, що можуть принизити честь і гідність як окремої особи, так і групи осіб за національними,

расовими, релігійними або гендерними ознаками.

3. Варто розуміти, що ЗМІ зацікавлені у пошуках яскравих сюжетів, сенсаційних фактів тощо. Проте у взаємодії з засобами масової інформації діє головне правило - НЕ НАШКОДЬ!

4. Перед тим як давати інтерв'ю, особливо іноземним ЗМІ, потрібно отримати дозвіл від командира/начальника та проконсультуватися з офіцером морально-психологічного забезпечення для більш глибокого розуміння ситуації і власних повноважень.

5. Не варто робити компліменти і зауваження щодо зовнішності журналісткам і журналістам. Це може бути сприйняте як порушення професійної етики та прояв гендерної дискримінації. А в окремих випадках - навіть як елемент сексуальних домагань.

6. В інтерв'ю не слід виходити за межі професійних повноважень. Не варто озвучувати як службову, так і особисту інформацію: вашу або ваших колег та колежанок, керівників і підлеглих. Поважайте право кожного на приватність.

7. Будьте чемними. Не дозволяйте собі надмірно емоційних висловлювань. Слідкуйте за своєю мімікою і жестикуляцією.

8. Не наближайтесь до співрозмовника ближче, ніж на відстань "витагнутої руки" - кожен має право на особистий простір.

9. Говоріть короткими реченнями, щоб інформацію, яку ви озвучуєте не можна було вирвати з контексту [6, с.12].

Під час взаємодії з цивільним населенням:

1. Важливо розуміти, що чоловіки, жінки, хлопчики та дівчатка з місцевого населення мають різні потреби. Ці потреби потрібно враховувати, і по-можливості, задовольняти під час розподілу гуманітарної допомоги і надання підтримки.

2. Найбільш вразливою і найменш захищеною категорією з місцевого населення є діти. Допомогу дітям потрібно надавати в першу чергу.

3. Нажаль, під час військового конфлікту цивільне населення нерідко

піддається приниженню, тортурам, катуванню і сексуальному насильству з боку ворога. Ці акти насильства над людьми є глибоким порушенням норм міжнародного гуманітарного права та кримінальними злочинами.

4. Потрібно всіма доступними способами сприяти наданню допомоги жертвам агресії, а також, по можливості, збирати докази злочинів, щоб допомогти відбутися правосуддю.

5. Сексуальному насильству під час війни більше підвержені жінки і дівчатка, але є випадки і насильства щодо чоловіків і хлопчиків. З цією категорією осіб потрібно поводитись обережно. Часто, щоб уникнути уявного "сорому" жертви насильства відмовляються від спілкування щодо насильства, якого вони зазнали і приховують свій емоційний і фізичний стан. Тому під час надання допомоги краще звертатись до фахових спеціалістів, щоб ще більше не травмувати психіку постраждалих.

6. Цивільне населення бачить у військовослужбовцях Збройних Сил України відважних захисників, лицарів-визволителів, янголів-охоронців української землі. Цей світлий образ не має бути затьмарений негідною поведінкою військовослужбовців по відношенню до цивільного населення!

- Тільки самовідданість!
- Тільки відповідальність!
- Тільки повага!
- Тільки допомога!

Жодних випадків дискримінації - ні за національною ознакою, ні за регіональною, ні за расовою, ні за релігійною, ні за статевою не має бути продемонстровано по відношенню до цивільного населення з боку військовослужбовців Збройних Сил України! [6, с.15]

Висновки. Соціально-психологічні аспекти військової діяльності активно впливають на поведінку військовослужбовців та рішення, які приймає військове керівництво. Психологічна напруга та складна соціально-економічна ситуація в Україні перших місяців 2022 року негативно вплинули на рівень гендерної дискримінації

у Збройних Силах України. Для того, щоб знизити або нівелювати рівень дискримінації варто в першу чергу, протидіяти об'єктивним чинникам, які це явище викликають.

Серед заходів протидії дискримінації за ознакою статі у Збройних Силах України варто зазначити психологічний супровід військовослужбовців протягом військової служби, консультативно-інформативну роботу, яку проводять радники з гендерних питань у військових частинах, соціальний захист та матеріальну підтримку військовослужбовців з урахуванням особливих потреб військовослужбовців-жінок та освітні заходи, спрямовані на підвищення рівня загальної культури військовослужбовців. В окресленому аспекті набуває особливої актуальності просвітницька робота серед військовослужбовців, розробка порадників, посібників, пам'яток для задоволення потреб Збройних Сил України та максимальне їх поширення по військах.

На завершення зазначимо, що війна об'єднала і згуртувала націю. Важливо, щоб це об'єднання відбувалось на принципах Рівності і Справедливості. Щоб країна, що так потребує підтримки, отримала максимум допомоги від всіх своїх громадян. Для захисту нашої держави Збройні Сили України потребують

ефективної участі представників всіх статей, бо на полі бою значення має мотивація, досвід і професіоналізм, а в тилу - відданість і щире бажання допомогти нашій країні якнайшвидше перемогти ворога, а не статеві ознаки. Досвід перших місяців 2022 року продемонстрував, що особисту мужність і героїзм проявляють у війні Росії проти України представники всіх статей. Тому представники всіх статей заслуговують на повагу з боку військовослужбовців.

Розширення кола наукових досліджень щодо соціально-психологічних аспектів протидії гендерної дискримінації у Збройних Силах України з врахуванням вимог та викликів сучасності є перспективним напрямком наукових досліджень у філософській, педагогічній та психологічній науках. Автори закликають наукову спільноту долучитися до фундаментальних досліджень в окресленій галузі, адже сучасний військовослужбовець має бути не тільки професіоналом у військовій справі і патріотом своєї Вітчизни, але й громадянином, відданим справі євроатлантичної інтеграції України, що вимагає від нього наслідувати принципи Європейського Союзу та НАТО, серед яких фундаментальне значення має принцип гендерної рівності.

Список використаних джерел

1. Закон України “Про забезпечення рівних прав та можливостей жінок і чоловіків” {Із змінами, внесеними згідно із Законами № 4719-VI від 17.05.2012, ВВР, 2013, № 15, ст.97 № 1263-VII від 13.05.2014, ВВР, 2014, № 27, ст.915 № 2229-VIII від 07.12.2017, ВВР, 2018, № 5, ст.35}. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text>
2. Концепція лідерства за стандартами армій країн НАТО (Conception of leadership in accordance with the armies standards of NATO countries) : навчальний посібник / А. Вітченко, Л. Кринець, О. Хмільяр та ін. / К.: НУОУ ім. Івана Черняхівського, 2018. – 252 с.
3. Кринець Л. В. Філософія влади та управління науково-освітнім простором: монографія / Людмила Володимирівна Кринець – К.: Золоті ворота, 2016. – 410 с.
4. Кринець Л. В. Ціннісні аспекти формування ментальності військовослужбовців Збройних Сил України / Л. В. Кринець // Вісник Національного університету оборони України. – 2018. – № 1(49).– С. 155-160.
5. Методичні рекомендації з інтеграції гендерних підходів у систему підготовки фахівців для сектору безпеки і оборони України / Олена Волобуєва, Алла Вяткіна, Світлана Ганаба та ін. Київ: ФОП Клименко Ю. Я., 2021. 292 с.
6. Порадник з протидії гендерної дискримінації у ЗСУ / Людмила Кринець. – К.: НУОУ, 2022. – 20 с.
7. Професійна та гендерна ментальність військовослужбовців Збройних Сил України: формування на засадах європейських цінностей : навчальний посібник / під заг. ред. Л. В. Кринець. – К.: НУОУ, 2018. – 188 с.
8. NATO Code of Conduct [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.nato.int/structur/recruit/info-doc/code-of-conduct.pdf>.

9. NATO 2017: BI-Strategic Command Directive (BI-SCD) 040-001 (INTEGRATING UNSCR 1325 AND GENDER PERSPECTIVE INTO THE NATO COMMAND STRUCTURE). [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/english/swedint/engelska/swedint/courses/genad/05-bi-scd-040-001-integrating-unscr-1325-and-gender-perspective-into-the-ncs.pdf>

10. Woodward R. Sexing the soldier: the politics of gender and the contemporary British Army. London: Routledge, 2007. – 144 p.

References

1. Zakon Ukrainy “Pro zabezpechennia rivnykh prav ta mozhyvostei zhink i cholovikiv” [Law of Ukraine About ensuring equal rights and possibilities for women and men]{Iz zminamy, vnesenymy zghidno iz Zakonamy № 4719-VI vid 17.05.2012, VVR, 2013, № 15, st.97 № 1263-VII vid 13.05.2014, VVR, 2014, № 27, st.915 № 2229-VIII vid 07.12.2017, VVR, 2018, № 5, st.35}. – Rezhym dostupu: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2866-15#Text> (in Ukrainian)

2. Kontsepsiia liderstva za standartamy armii krain NATO [Leadership conception based on NATO experience] (Conception of leadership in accordance with the armies standards of NATO countries) : navchalnyi posibnyk / A. Vitchenko, L. Krymets, O. Khmiliar ta in. / K.: NUOU im. Ivana Cherniakhovskoho, 2018. – 252 s. (in Ukrainian)

3. Krymets' L. V. Filosofiia vlady ta upravlinnya naukovy-osvitnim prostorom: monohrafiya [Philosophy of power and management of scientific and educational space] / Lyudmyla Volodymyrivna Krymets' – K.: Zoloti vorota, 2016. – 410 s. (in Ukrainian)

4. Krymets' L. V. Tsinnisni aspekty formuvannya mentalnosti viyskovoslyzhibovtsiv Zbroynykh Syl Ukrayiny NATO [Valuated aspects of military mentality forming in Armed Forces of Ukraine] / Krymets' L. V. // Visnyk NUOU. – 2018. – № 1(49). – S. 155-160. (in Ukrainian)

5. Metodychni rekomendatsii z intehtratsii gendernykh pidkhodiv u systemu pidhotovky fakhivtsiv dlia sektoru bezpeky i oborony Ukrainy NATO [Guidelines gender based approaches into military training in security and defense sector of Ukraine] / Olena Volobuieva, Alla Viatkina, Svitlana Hanaba ta in. Kyiv: FOP Klymenko Yu. Ya., 2021. 292 s.

6. Poradnyk z protydii gendernoï dyskryminatsii u ZSU NATO [Guidelines for elimination of gender based discrimination in Armed Forces of Ukraine] / Liudmyla Krymets. – K.: NUOU, 2022. – 20 s. (in Ukrainian)

7. Profesiyna ta genderna mentalnosti viyskovoslyzhibovtsiv Zbroynykh Syl Ukrayiny [Professional and gender based mentality of servicemen in Armed Forces of Ukraine] : navchalnyi posibnyk / pid zag. red. Krymets' L. V. – K.: NUOU, 2018. – 188 s. (in Ukrainian)

8. NATO Code of Conduct [electronnyi resurs]. – Rezhim dostupu: <https://www.nato.int/structur/recruit/info-doc/code-of-conduct.pdf>

9. NATO 2017: BI-Strategic Command Directive (BI-SCD) 040-001 (INTEGRATING UNSCR 1325 AND GENDER PERSPECTIVE INTO THE NATO COMMAND STRUCTURE). [електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.forsvarsmakten.se/siteassets/english/swedint/engelska/swedint/courses/genad/05-bi-scd-040-001-integrating-unscr-1325-and-gender-perspective-into-the-ncs.pdf>

10. Woodward R. Sexing the soldier: the politics of gender and the contemporary British Army. London: Routledge, 2007. – 144 p.

Summary

Krymets L. Doctor of Science in Philosophy, Senior Researcher Chief Researcher of the Research Laboratory (Social and Humanitarian Problems) of the Humanitarian Institute National Defense University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskiy, genad to Commandant
Saienko O. PhD in Technical Sciences, Head of the Department of Social and Humanitarian Disciplines of the Military Institute of Telecommunications and Informatization named after Heroes of Kruty
Telelim I. Candidate of Political Science, teacher
Odessa State Agrarian University

SOCIO-PSYCHOLOGICAL ASPECTS FOR ELIMINATION OF GENDER DISCRIMINATION IN THE ARMED FORCES OF UKRAINE DURING THE WAR

Introduction. The experience of the first months of the active phase of hostilities in 2022 showed that the path to victory requires the joint efforts of all segments of the population, so it is important to involve representatives of all sexes, religious denominations, ethnic groups, consolidate all Ukrainian society to effectively support the Armed Forces. Ukraine and increase the state's defense capabilities.

Purpose. *Despite the obvious successes and positive achievements of the Armed Forces of Ukraine in early 2022, during the full-scale invasion of the Russian Federation into Ukraine, unfortunately, there were numerous forms of discrimination on the grounds of sex, to minimize and overcome this article.*

Methods. *Methodological principles of research of socio-psychological aspects of combating gender discrimination in the Armed Forces of Ukraine are based on the provisions of critical social theory, formed on its basis of social philosophy, defining the general principles of subject-object and subject-subject interaction at the institutional level. As well as levels of social practice at this stage of its socio-historical and cultural-civilizational development of Ukraine.*

The interdisciplinary approach combined with the method of extrapolation of results allowed to focus considerable attention on generalization of experience and presentation of practical recommendations that link existing approaches to understanding the principle of gender equality in the Armed Forces of Ukraine and clarify the essential aspects of social interaction.

Originality. *Gender equality in the Armed Forces of Ukraine is equal rights and equal opportunities for men and women; these are equal responsibility of the representatives of both sexes for the protection of our state, equal access to resources and information and, as a result, equal responsibilities and equal contribution to improving Ukraine's defense capabilities.*

Gender discrimination is any act that results in greater rights, opportunities, powers, privileges or rewards due to gender.

Conclusion. *The war Russia against Ukraine united the Ukrainian nation. It is important that this unification based on the principles of Equality and Justice. To protect our state, the Armed Forces of Ukraine need the effective participation of all members of the state and every genders, including the LGBT community - because on the battlefield are important motivation, experience and professionalism, and in the rear - devotion and sincere desire to help. Not the gender characteristics.*

The experience of the first months of 2022 in the war of Russia against Ukraine 2022 has shown that representatives of all sexes show personal courage and heroism. Therefore, representatives of all sexes deserve respect from the military.

Social factors that negatively affect the manifestations of gender discrimination in Ukrainian society:

1. *A significant level of social tension in society, faced with the realities of full-scale invasion of the enemy army on the territory of our country.*

2. *Rethinking and severing social ties, bipolar division of society into "own" and "others", although the latter category due to the mismatch of views on the essence of war could include close relatives or friends.*

3. *Complication or inability to meet the basic social needs of society due to active hostilities or threats to human life and health.*

4. *Insufficient level of social culture of the population, insignificant level of public awareness of progressive democratic values and ethical norms.*

Psychological factors that negatively affect the manifestations of gender discrimination in the Ukrainian army:

1. *Increased stress, performing tasks at the limit of physical and mental capabilities.*

2. *Significant mental concentration caused by maximum attention on combat missions.*

3. *A state of frustration that may be caused by an awareness of the risks and losses of performing military service.*

4. *Ambivalent states, desire to take care of one's own family and perform official duties at the same time.*

5. *Fatigue, difficult opportunities to ensure complete rest.*

To overcome gender discrimination in the Armed Forces of Ukraine in June 2022, the National Defence University of Ukraine named after Ivan Chernyakhovskyi developed a "Guide to Combating Gender Discrimination in the Armed Forces of Ukraine". The guide takes into account the experience of the current war of the Russian Federation against Ukraine and the challenges faced by servicemen in connection with the declaration of martial law. The publication is distributed to troops, institutions / organizations and educational institutions free of charge. The electronic version of the guide is available in the electronic library of NDUU.

Key words: *gender equality; Armed Forces of Ukraine; gender based discrimination; socio-psychological aspects; Euro-Atlantic values; democratization of the Ukrainian army; military activity.*

Автори заявляють про відсутність конфлікту інтересів.

Received/Поступила: 22.06.22.